

Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott

Rättslig vägledning 2026:8
Utvecklingscentrum
September 2026

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning.....	3
2	Inledning	5
3	Utredning av brott	6
3.1	Samma regler gäller som för andra för straffmyndiga	6
3.1.1	Utredning om brott – förundersökning eller utredning enligt 31 § LUL eller båda.....	6
3.1.2	Ett händelseförlopp med flera brott – parallella utredningar	7
3.1.3	När utredningsformen behöver ändras.....	8
3.2	Underrättelser, kallelser och information vid förhör.....	8
3.2.1	Förundersökning	8
3.2.2	Utredning enligt 31 § LUL	9
3.2.3	När utredningsformen ändras	10
3.3	Offentlig försvarare alternativt juridiskt biträde.....	10
3.3.1	Offentlig försvarare	10
3.3.2	Juridiskt biträde	11
4	Tvångsmedel.....	12
4.1	Tvångsmedel vid en förundersökning	12
4.2	Tvångsmedel vid en utredning enligt 31 § LUL	13
5	Väckande av talan samt handläggning i domstol	14
5.1	Rättslig prövning.....	14
5.2	Genomförande av huvudförhandling.....	16
6	Straffmätning och påföljder.....	17
6.1	Ungdom ska beaktas i skälighetsomfattning vid straffmätningen.....	17
6.2	Påföljder	18
7	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	20
	Bilaga 1 – För vilka brott gäller sänkt straffbarhetsålder?	21
	Bilaga 2 – Hantering av 14-åringar i anhållandesituationer	22

1 Sammanfattning

Utredning om brott – förundersökning eller utredning enligt 31 § LUL eller båda ([kapitel 3](#))

Straffbarhetsåldern regleras i 1 kap. 6 § brottsbalken (BrB). Av andra stycket framgår att straffbarhetsåldern har sänkts till 14 år för vissa brott. Det gäller för brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott.

Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, har fått två nya paragrafer, 38 e § och 38 f §, där det framgår att när en misstanke utreds inom ramen för den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska de regler som gäller för en misstänkt som fyllt 15 år tillämpas.

Brott som omfattas av den särskilda regleringen ska inte handläggas inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL. En utredning enligt 31 § LUL får dock inledas mot den unge avseende samma händelseförlopp om det gäller ett annat brott, som inte omfattas av den särskilda regleringen, och förutsättningarna i övrigt är uppfyllda för att inleda utredning.

I [bilaga 1](#) finns exempel på brott som 14-åringar kan dömas till ansvar för.

Tvångsmedel ([kapitel 4](#))

De straffprocessuella tvångsmedel som anges i 24–28 kap. rättegångsbalken (RB) samt i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning får – med beaktande av proportionalitetsprincipen – tillämpas inom ramen för en förundersökning enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Frågor om frihetsberövande av unga misstänkta behandlas i Riksåklagarens riktlinjer om handläggning av ungdomsärenden, [RåR 2006:3](#), (ungdomsriktlinjerna).

Vad gäller tvångsmedel inom en utredning enligt 31 § LUL hänvisas till [RäV 2022:19](#), Utredningar enligt 31 § LUL.

I [bilaga 2](#) finns en checklista som kan användas i joursituationer.

Handläggning i domstol och rättslig prövning ([kapitel 5](#))

Vid handläggning av ärenden där åtal väcks inom ramen för den särskilda regleringen för 14-åringar tillämpas de bestämmelser som gäller för en tilltalad som har fyllt 15 år (se 38 e § LUL).

Presumtionen för att väcka bevistalan har sänkts till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Detta överensstämmer med utformningen av

den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket BrB.

Åklagaren får enligt 38 f § LUL begära att rätten prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevistalan, om rätten finner att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte är tillämplig. Bevistalan hanteras då i samma rättegång som åtalet. Ett sådant yrkande i andra hand kan framställas under huvudförhandlingen, men om stämmande åklagare redan vid åtals väckande anser att det finns grund för bevistalan **rekommenderar Utvecklingscentrum** att andrahandsyrkandet framställs redan i samband med åtalet.

Offentlig försvarare ska enligt 38 b § tredje stycket LUL förordnas för den som bevistalan väcks mot.

Straffmätning och påföljder [\(kapitel 6\)](#)

Som ett riktmärke motsvarar straffmätningvärdet för en 14-åring en femtedel (20 procent) av straffvärdet för en vuxen.

Den som döms för brott med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan dömas till samma typ av påföljder som andra lagöverträdare under 18 år.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser [\(kapitel 7\)](#)

Lagändringarna avseende den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder träder i kraft den 10 september 2026 och är bara tillämpliga på gärningar som begåtts efter det att bestämmelserna har trätt i kraft. Pågående utredningar enligt 31 § LUL ska inte byta form till förundersökning när lagändringen träder i kraft.

2 Inledning

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder finns i 1 kap. 6 § andra stycket BrB samt i 38 e och 38 f §§ LUL. Lagstiftningen är tidsbegränsad och gäller i fem år fram till den 10 september 2031. Regleringen avser brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år eller försök, förberedelse och stämpling till sådant brott.

Bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott som gäller för unga som fyllt 15 år ska tillämpas i de fall där den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är tillämplig.

Denna rättsliga vägledning innehåller såväl rättsliga som praktiska rekommendationer i frågor som rör åklagares handläggning av förundersökningar mot 14-åringar. Eftersom en sådan förundersökning kan bedrivas parallellt med en utredning enligt 31 § LUL mot den unge ges i viss mån vägledning även om sådana utredningar.

Vägledning ges även om handläggning i domstol och rättslig prövning samt straffmätning och påföljder.

Enligt lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) gäller artiklarna 1–42 i konventionen i originaltexternas lydelse som svensk lag. Vid brottsutredningar ska barnkonventionens artiklar tas i beaktande.

Vägledning som mer allmänt rör unga misstänkta finns i Riksåklagarens riktlinjer om handläggning av ungdomsärenden, (ungdomsriktlinjerna) [RåR 2006:3](#).

Vägledning om brottsutredningar mot misstänkta under 15 år som inte omfattas av den särskilda regleringen finns i Riksåklagarens rättsliga ställningstagande Insynsrätt och information till socialnämnden enligt 32 och 37 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ([RåRS 2026:1](#)) och i den rättsliga vägledningen Utredningar enligt 31 § LUL ([RåV 2022:19](#)).

3 Utredning av brott

I detta kapitel beskrivs och ges vägledning kring handläggning av en förundersökning och/eller en utredning enligt 31 § LUL mot en misstänkt under 15 år. Vid utredning om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska enligt 38 e § LUL samma regler som gäller för en misstänkt som har fyllt 15 år tillämpas.¹

En lista med exempel på brott för vilka sänkt straffbarhetsålder gäller finns i [bilaga 1](#).

3.1 Samma regler gäller som för andra för straffmyndiga

När en förundersökning enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är inledd får en utredning enligt 31 § LUL inte inledas mot den unge avseende samma brott.

En utredning enligt 31 § LUL får inledas mot den unge avseende samma händelseförlopp om det gäller ett annat brott och förutsättningarna för att inleda utredning är uppfyllda.

Olika händelser som avser olika brott får utredas parallellt, dvs. inom ramen för en förundersökning och inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL.

Om utredningsformen behöver ändras från en förundersökning till en utredning enligt 31 § LUL ska förundersökningen läggas ned och en utredning enligt 31 § LUL inledas alternativt återupptas.

3.1.1 Utredning om brott – förundersökning eller utredning enligt 31 § LUL eller båda

En skillnad mellan en förundersökning och en utredning enligt 31 § LUL är att en förundersökning har brottet som utgångspunkt medan en utredning enligt 31 § LUL alltid avser en viss misstänkt person med det primära syftet att kartlägga barnets behov av sociala insatser.

Brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska utredas inom ramen för en förundersökning i stället för en utredning enligt 31 § LUL. Det innebär att reglerna om förundersökning i rättegångs-

¹ Se prop. 2025/26:293 s. 111 f.

balken ska tillämpas, vilket omfattar möjligheten att använda tvångsmedel enligt 24–28 kap. RB, se [kapitel 4](#).

Av 38 e § LUL framgår att vid brott som har begåtts av den som fyllt 14 år men inte 15 år och som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder gäller samma regler vid handläggning av mål och ärenden som för den som fyllt 15 år. Det innebär att bestämmelser i LUL och rättegångsbalken, men även andra bestämmelser som gäller handläggning av mål och ärenden om brott, ska tillämpas.

En förutsättning för att inleda en förundersökning enligt den särskilda regleringen i 1 kap. 6 § andra stycket BrB är att det handlar om ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år eller försök, förberedelse och stämpling till sådant brott samt att den misstänkte är 14 år. Se exempel i [bilaga 1](#).

När en förundersökning är inledd om ett visst brott får en utredning enligt 31 § LUL mot den unge avseende samma brott inte inledas. Däremot kan en sådan utredning inledas avseende samma händelseförlopp men för ett annat brott som inte omfattas av den särskilda regleringen.

Grunderna för att inleda en utredning enligt 31 § LUL beskrivs närmare i [RäV 2022:19](#).

3.1.2 Ett händelseförlopp med flera brott – parallella utredningar

När det gäller brott som är begångna inom ramen för ett och samma händelseförlopp men med olika brottsrubriceringar är det möjligt att inleda en utredning enligt 31 § LUL mot den unge avseende brott som inte omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder samtidigt som en förundersökning bedrivs mot den unge avseende brott som träffas av den särskilda regleringen.

Exempel:

- En våldtäkt som har föregåtts av ett människorov. Våldtäkten utreds enligt 31 § LUL och människorovet inom ramen för en förundersökning.
- Narkotika som anträffas på en person som är misstänkt för mord. Narkotikabrottet utreds enligt 31 § LUL och mordet inom ramen för en förundersökning.
- Grovt olaga hot och grovt vapenbrott genom skjutning mot lägenhetsdörr. Grovt olaga hot utreds enligt 31 § LUL och grovt vapenbrott inom ramen för en förundersökning.

Om ett förhör avseende samma händelseförlopp behöver hållas dels inom ramen för förundersökningsförfarandet, dels inom ramen för en utredning

enligt 31 § LUL bör det om möjligt hållas i ett sammanhang. Det förutsätter att kraven enligt LUL för att få hålla förhör med den unge är uppfyllda.²

När det är fråga om olika händelser kan olika utredningsformer användas. Man kan alltså ha en förundersökning för en händelse och en utredning enligt 31 § LUL för en annan händelse. Det innebär att de brott som utreds inom ramen för en förundersökning ska hanteras enligt de regler som gäller för en förundersökning och de misstankar som handläggs inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL ska hanteras enligt det regelverket.

3.1.3 När utredningsformen behöver ändras

Det kan uppstå situationer då en utredning om brott som omfattas av den särskilda regleringen behöver ändras från en förundersökning till en utredning enligt 31 § LUL. Det kan t.ex. gälla om brottsmisstanken ändras till att avse ett annat brott med lägre minimistraff. Förundersökningen ska då läggas ned enligt 23 kap. 4 § andra stycket RB och en utredning enligt 31 § LUL får inledas eller återupptas. Se vidare i avsnitt 3.2.

3.2 Underrättelser, kallelser och information vid förhör

Vårdnadshavare, eller annan med fostrande roll, och socialnämnden ska underrättas och kallas till förhör enligt 5, 6 och 7 §§ LUL.

Enligt 12 § första stycket förundersökningskungörelsen (FUK) ska den misstänkte i samband med att han eller hon underrättas om misstanken inom ramen för en förundersökning också underrättas bl.a. om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld. Vid en utredning enligt 31 § LUL ska den unge i stället i samband med förhör informeras om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld. Detta följer av 32 § LUL.

Uppgifter som lämnats i ett förhör vid en utredning enligt 31 § LUL kan användas i en efterföljande förundersökning avseende samma gärning, och vice versa.

3.2.1 Förundersökning

Bestämmelserna om underrättelser och kallelser till vårdnadshavare, eller annan med fostrande roll, och socialnämnd (se 5, 6 och 7 §§ LUL) tillämpas avseende den som fyllt 14 år och som utreds inom ramen för en förundersökning enligt den särskilda regleringen. Det innebär att vårdnadshavare, eller

² Se prop. 2025/26:293 s. 118.

annan med fostrande roll, till den som är misstänkt för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som utgångspunkt ska underrättas och kallas till förhör med den unge enligt 5 § LUL. Att ha kallats till förhör innebär inte att personen har rätt att närvara vid förhöret. Närvaro vid förhör är något som förundersökningsledaren beslutar om.

Särregler avseende vårdnadshavares närvaro vid förhör avseende en misstänkt under 15 år (se 23 kap. 10 § sjunde stycket RB) och regeln om genomsökning av handlingar i en elektronisk beslagtagn kommunikationsutrustning (se 27 kap. 11 c § andra stycket RB) ska inte tillämpas på 14-åringar som är misstänkta enligt den särskilda regleringen, eftersom de ska utredas enligt samma regler som misstänkta över 15 år.³

3.2.2 Utredning enligt 31 § LUL

Inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL ska vårdnadshavare eller annan med fostrande roll, underrättas och kallas till förhör enligt 33 § LUL, vilket i huvudsak motsvarar nämnda bestämmelser i 5 § LUL.

Enligt 12 § första stycket FUK ska den misstänkte i samband med att han eller hon underrättas om misstanken också underrättas bl.a. om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld. Bestämmelsen i 12 § FUK är inte formellt tillämplig vid förhör med den misstänkte i en utredning enligt 31 § LUL. Det har dock i 32 § LUL införts en formell skyldighet att informera den misstänkte vid förhör i en utredning enligt 31 § LUL om sin rätt att inte behöva yttra sig om misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka i utredningen av sin egen skuld. Informationen bör ges på ett sätt som är anpassat efter barnets ålder, mognad och funktionsförmåga. Informationen gäller vid alla utredningar enligt 31 § LUL. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen.⁴

Att utredningsformen kan växla medför en viss oförutsebarhet. Det kan därför vara lämpligt att lämna information om den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder till den som misstänks, till målsäganden och till andra personer som berörs av brottsutredningar som kan komma att växla form.⁵

Barns rättigheter under en brottsutredning bör vara likartade oavsett om barnet har uppnått straffbar ålder eller inte. En person som inte uppnått straffbarhetsålder garanteras alltså samma rättigheter vid t.ex. ett förhör som hålls av polis som en person som har fyllt 15 år och som hörs som misstänkt eller tilltalad.

³ Se prop. 2025/26:293 s. 114.

⁴ Se prop. 2025/26:293 s. 117.

⁵ Se prop. 2025/26:293 s. 117.

3.2.3 När utredningsformen ändras

Under utredningstiden kan brottet komma att rubriceras om p.g.a. omständigheter som framkommit under förhöret med det misstänkta barnet eller av någon annan anledning. För att säkerställa att barnets rättssäkerhet tillgodoses vid förhör under en utredning enligt 31 § LUL ska enligt 32 § LUL det misstänkta barnet informeras om sin rätt att inte behöva yttra sig om misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka i utredningen av egen skuld.

Mot bakgrund av denna informationsskyldighet finns det inte något hinder mot att använda de uppgifter som den misstänkte har lämnat inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL i en efterföljande förundersökning om samma gärning.⁶ För att förvissa sig om att uppgifterna som kommer fram vid ett misstankeförhör i en utredning enligt 31 § LUL kan användas på ett rättssäkert sätt i en eventuell förundersökning kan åklagaren vid kontakt med polisen innan barnet hörs uppmärksamma utredaren på att informera barnet om dess rättigheter.

Vad gäller möjligheten att återropa tidigare inspelade förhör vid en huvudförhandling och andra frågor om bevisning får det prövas enligt befintliga regler.⁷

3.3 Offentlig försvarare alternativt juridiskt biträde

När en bevistalan väcks ska en offentlig försvarare förordnas för den unge enligt 38 b tredje stycket LUL.

Den som är frihetsberövad inom ramen för den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör alltid anses ha behov av en offentlig försvarare, se ungdomsriktlinjerna, [RåR 2006:3](#).

Av 32 a § LUL framgår när ett juridiskt biträde ska förordnas för den unge, se närmare i [RäV 2022:19](#), Utredningar enligt 31 § LUL.

Vid parallella utredningar **rekommenderar Utvecklingscentrum** att åklagaren begär förordnade av juridiskt biträde i utredningen enligt 31 § LUL och offentlig försvarare i förundersökningen. Rätten bör därvid uppmärksammas på att förordna samma företrädare i båda utredningarna.

3.3.1 Offentlig försvarare

Den som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska enligt 21 kap. 3 a § RB få en offentlig försvarare förordnad. I den mån utredningsformen växlar mellan en förundersökning och en utredning enligt 31 § LUL finns det inget hinder

⁶ Se prop. 2025/26:293 s. 117.

⁷ Se 35 kap. 15 § RB.

mot att förordnandet för ombudet först avser ett uppdrag som offentlig försvarare och därefter ett uppdrag som juridiskt biträde, och vice versa, avseende samma misstanke.⁸

Lagstiftaren har inte gett någon närmare vägledning kring hur begäran om förordnande av företrädare ska hanteras när det bedrivs parallella utredningar avseende samma händelse. **Utvecklingscentrum rekommenderar** att åklagaren begär förordnade av juridiskt biträde i utredningen enligt 31 § LUL och offentlig försvarare i förundersökningen. Rätten bör därvid uppmärksammas på att förordna samma företrädare i båda utredningarna.

3.3.2 Juridiskt biträde

Möjligheten att förordna juridiskt biträde för den som kan misstänkas inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL regleras i 32 a § LUL. Vid en utredning som inletts med stöd av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL ska ett juridiskt biträde förordnas för den som kan misstänkas för brottet om det *inte är uppenbart* att den unge saknar behov av biträde. Mot bakgrund av de överväganden som gjorts avseende behov av försvarare inom ramen för förundersökningar för straffmyndiga⁹ kan det enligt Utvecklingscentrums uppfattning aldrig vara uppenbart att misstänkta under 15 år saknar behov av juridiskt biträde vid utredningar om allvarlig brottslighet.

När en utredning inletts med stöd av 31 § andra eller tredje stycket LUL ska ett juridiskt biträde förordnas *om det finns särskilda skäl*. En bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet ska göras. En utförlig beskrivning av vad som kan utgöra särskilda skäl finns i [RäV 2022:19](#), Utredningar enligt 31 § LUL.¹⁰

När bevistalan väcks har den unge som utgångspunkt haft ett juridiskt biträde under utredningen enligt 31 § LUL. Enligt 38 b § tredje stycket LUL ska en offentlig försvarare förordnas för den unge när en bevistalan väcks. I praktiken bör därför det juridiska biträdet alltid förordnas som en offentlig försvarare i sådana situationer.¹¹

⁸ Se prop. 2025/26:293 s. 118.

⁹ Se RåR 2006:3 kap. 4 och prop. 2025/26:293 s. 118.

¹⁰ Se även prop. 2025/26:227 s. 64.

¹¹ Se prop. 2025/26:227 s. 65.

4 Tvångsmedel

I detta kapitel behandlas frågor om tvångsmedel inom ramen för en förundersökning enligt den särskilda regleringen. Frågor om tvångsmedel enligt en utredning enligt 31 § LUL berörs också.

Vid utredning om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska de regler om tvångsmedel som gäller för en misstänkt som har fyllt 15 år tillämpas.

Vid användande av tvångsmedel i parallella utredningar är det viktigt att uppmärksamma de olika regler som gäller vid en förundersökning och en utredning enligt 31 § LUL.

I [bilaga 1](#) ges exempel på brott som 14-åringar kan dömas till ansvar för.

I [bilaga 2](#) finns en checklista för joursituationer.

Frågor om anhållande behandlas i ungdomsriktlinjerna, [RåR 2006:3](#). Se särskilt Flödesschema frihetsberövande av ungdom, bilaga 2 samt Hjälpstabell för ungefärliga straffmättningsvärden för 14-åringar, bilaga 4 och 5.

Vägledning avseende tvångsmedel inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL finns i [RäV 2022:19](#), Utredningar enligt 31 § LUL.

4.1 Tvångsmedel vid en förundersökning

Straffprocessuella tvångsmedel får användas mot misstänkta personer i åldern 15–17 år, och enligt den särskilda regleringen som avser 14-åringar, på samma sätt som mot vuxna, om inga särregler finns. Sådana särregler finns avseende anhållande och häktning i både LUL och RB. Proportionalitetsprincipen ska också alltid tillämpas.

Enligt 23 § LUL får den som inte fyllt 18 år anhållas eller häktas endast om det finns synnerliga skäl. De synnerliga skälen provas främst utifrån den misstänktes ålder och brottslighetens allvar, men även styrkan i de särskilda häktningsskälen och brottets karaktär är av betydelse.¹²

Eftersom barnets ålder ska beaktas innebär en tillämpning av dessa regler – tillsammans med ungdomsreduktionen – att anhållande och häktning inte kan bli aktuellt i lika stor utsträckning när det är fråga om en person som är 14 år som när det gäller en person som är några år äldre. Ju yngre det misstänkta barnet är, desto mer kommer det krävas i fråga om brottslighetens

¹² Se NJA 2015 s. 649 se även RåR 2006:3 s. 20 där synnerliga skäl utvecklas.

allvar och styrkan i de särskilda häktningsskälerna för att barnet ska kunna anhållas.

Barn som är 14 år bör därför kunna anhållas och häktas endast i absoluta undantagsfall och ett eventuellt frihetsberövande bör bestå under kortast möjliga tid. Ytterst blir det en bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet.¹³ Möjligheten att ersätta frihetsberövandet med annan åtgärd, s.k. betryggande övervakning enligt 24 kap. 4 § rättegångsbalken, ska övervägas på samma sätt som vid frihetsberövande av unga över 15 år.¹⁴

Under en förundersökning får de straffprocessuella tvångsmedel som anges i 24–28 kap. RB samt i bestämmelserna om hemlig dataavläsning (HDA) användas. Det rör sig om exempelvis anhållande, häktning, beslag, kroppsvisitation, husrannsakan och hemliga tvångsmedel. De tvångsåtgärder som regleras i 23 kap. RB, t.ex. medtagande till förhör och kvarstannande för förhör, räknas formellt inte som straffprocessuella tvångsmedel, men betraktas som sådana i praktiken.¹⁵

Av 23 kap. 9 § RB framgår att den som inte är anhållen eller häktad inte är skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar. Är det av synnerlig vikt att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, är han eller hon skyldig att stanna kvar ytterligare sex timmar.

Enligt 38 e § LUL tillämpas de bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott som gäller för en person som fyllt 15 år på samma sätt mot en som är misstänkt för brott enligt den särskilda regleringen. Det innebär att den som är misstänkt för brott enligt den särskilda regleringen ska kunna hållas kvar efter förhör enligt samma förutsättningar som de som fyllt 15 år, dvs. att de är skyldiga att kvarstanna för förhör i sammanlagt 12 timmar om det är av synnerlig vikt.¹⁶

4.2 Tvångsmedel vid en utredning enligt 31 § LUL

Förundersökning enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan bedrivas parallellt med en utredning enligt 31 § LUL om de båda utredningarna avser olika brott. I 36 a–m §§ LUL finns en uppräkningslista av de tvångsmedel som får användas i en utredning enligt 31 § LUL mot någon som före 15 års ålder misstänks ha begått brott. Se närmare [RäV 2022:19](#), Utredningar enligt 31 § LUL.

¹³ Se prop. 2025/26:293 s. 127.

¹⁴ Se RåR 2006:3 avsnitt 3.2 angående betryggande övervakning.

¹⁵ Se SOU 1985:67 s. 68.

¹⁶ Se prop. 2025/26:293 s. 125.

5 Väckande av talan samt handläggning i domstol

I det här kapitlet ges vägledning kring väckande av åtal och bevistalan samt om frågor inför och under domstolsprocessen.

5.1 Rättslig prövning

Enligt 38 f § LUL får åklagaren begära att rätten prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevistalan, om rätten vid sin prövning av åtalet finner att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte är tillämplig. Bevistalan ska då handläggas i samma rättegång som åtalet.

Huvudregeln är att en huvudförhandling som avser prövningen av brottsmisstankar mot en person som är åtalad enligt den särskilda regleringen ska genomföras enligt de regler som gäller för en person som fyllt 15 år. En bevistalan blir bara aktuell om den särskilda regleringen i 1 kap. 6 § andra stycket BrB om sänkt straffbarhetsålder inte är tillämplig.¹⁷

Om rätten finner att den åtalade gärningen inte faller inom den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan rätten inom ramen för en bevistalan pröva om den tilltalade har begått gärningen. Det förutsätter att åklagaren enligt 38 f § LUL har framställt ett särskilt yrkande om det.

Ett sådant yrkande i andra hand kan framställas under huvudförhandlingen, men om stämmande åklagare redan vid åtals väckande anser att det finns grund för bevistalan **rekommenderar Utvecklingscentrum** att andrahandsyrkandet framställs redan i samband med åtalet. Detta för att tydliggöra för den tilltalade och dennes försvarare att det finns ett underliggande yrkande, men också för att uppmärksamma rätten på det före förhandlingen.

Åklagaren har en självständig initiativrätt att väcka bevistalan och ska som utgångspunkt väcka en sådan om det är fråga om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år eller försök, förberedelse och stämpling till sådant brott. Om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år får en bevistalan enligt 38 § första och andra stycket LUL väckas endast om det finns synnerliga skäl.

Vad som utgör synnerliga skäl för bevistalan är oförändrade jämfört med tidigare reglering. När åklagaren begär att rätten ska pröva åtalsyrkandet som en

¹⁷ Se prop. 2025/26:293 s. 142 och 145.

bevistalan i andra hand krävs dels att synnerliga skäl finns, dels att det inte finns särskilda skäl som talar emot en bevistalan.¹⁸ Se närmare [RäV 2022:19](#), Utredningar enligt 31 § LUL. En bevistalan utan samband med åtal får endast väckas enligt 38 § LUL om den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte är tillämplig.

Förfarandet med ett yrkande i andra hand avseende bevistalan är nytt och det kommer innebära en vidare prövning genom att det i andra hand framställda yrkandet avser ett mindre allvarligt brott.

Exempel:

- Åtal för grovt rån, i andra hand bevistalan avseende rån (*i de få fall synnerliga skäl finns*)
- Åtal för försök till mord, i andra hand bevistalan avseende grov miss-handel (*i de få fall synnerliga skäl finns*)
- Åtal för grov våldtäkt, i andra hand bevistalan avseende våldtäkt (*i de fall synnerliga skäl finns*)

Om synnerliga skäl anses föreligga enligt ovan exempel har brotten höga straffvärden. Synnerliga skäl kan enligt förarbetena¹⁹ finnas vid misstanke om upprepad brottslighet om det är fråga om mycket allvarliga brott som sam-mantaget har ett påtagligt högt straffvärde. Ett exempel är våldtäktsbrott eller andra brott med höga straffvärden men som inte bedöms vara så allvar-liga brott att det finns en presumtion för att väcka bevistalan. Synnerliga skäl kan också föreligga för vissa brott med påtagligt högt straffvärde även om det endast är fråga om en enskild gärning.

Förekomsten av särskilt försvårande omständigheter, som exempelvis svåra kränkningar av målsägandens integritet, brott med påtagliga inslag av förned-ring eller allvarligare brott som utgjort ett led i brottslighet som utövats i organiserad form kan också utgöra synnerliga skäl.²⁰

Den rättsliga prövningen av den unges skuld inom ramen för en bevistalan bör som regel kunna göras på samma underlag som och prövningen ska göras i samma dom som behandlar åtalet. När domstolen prövar en bevistalan i dessa fall kommer det ske efter att en förundersökning genomförts i stället för en utredning enligt 31 § LUL.²¹

Förfarandet är nytt i och med den nya lagstiftningen. Det är oklart om förut-sättningar finns för åklagaren att vid varje givet fall begära att den åtalade gärningen i andra hand ska prövas genom en bevistalan under en pågående

¹⁸ Jfr 38 § tredje stycket LUL.

¹⁹ Se prop. 2022/23:78 s. 37 f.

²⁰ Se närmare RäV 2022:19, Utredningar enligt 31 § LUL.

²¹ Se prop. 2025/26:293 s. 149.

rättegång eller i högre rätt. Det måste enligt förarbetena avgöras genom rättstillämpningen och utifrån befintliga processrättsliga regler.²²

När den tilltalade ska dömas till påföljd för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan händelseförloppet också innefatta andra brott som den misstänkte inte får dömas till påföljd för, men som ändå har betydelse för svårhetsbedömningen av huvudbrottet. Enligt förarbetena är detta ytterst en fråga för rättstillämpningen, men situationen bör kunna lösas på samma sätt som när ett händelseförlopp omfattar omständigheter som utgör ett preskriberat brott.²³ I förarbetena utvecklas inte detta ytterligare.

5.2 Genomförande av huvudförhandling

Enligt 5 kap. 1 § tredje stycket RB får förhör med den som är under 15 år eller lider av en psykisk störning hållas inom stängda dörrar. Av 27 § LUL framgår att rätten får besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet p.g.a. den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för i samband med själva förhandlingen.²⁴

Hur förhör hålls med någon som är 14 år och som ska höras som tilltalad enligt den särskilda regleringen får vid varje enskilt fall avgöras efter en avvägning mellan offentlighetsintresset, som kan vara påtagligt när ett åtal väcks enligt den särskilda regleringen, och den tilltalades intresse av skydd mot insyn i enskilda angelägenheter.²⁵

Vid handläggning av mål och ärenden som omfattas av den särskilda regleringen är det av vikt att beakta att den tilltalade är ett barn. Det ställer höga krav på alla aktörer som är involverade i handläggning av mål mot barn men speciellt i den här åldern. Språket och bemötandet bör anpassas utifrån barnets ålder och utveckling.²⁶ Även huvudförhandlingen bör anpassas utifrån att det är ett barn som är tilltalad. Exempelvis genom fler och tätare pauser och kortare förhandlingsdagar, precis som vid en bevistalan.²⁷

²² Se prop. 2025/26:293 s. 148.

²³ Se prop. 2025/26:293 s. 118.

²⁴ Se prop. En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol, prop. 2004/05:131 s. 117.

²⁵ Se prop. 2025/26:293 s. 143.

²⁶ Se prop. 2022/23:78 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott s. 39.

²⁷ Se prop. 2025/26:293 s. 144.

6 Straffmätning och påföljder

I detta kapitel behandlas straffmätningens värde och påföljder för 14-åringar.

6.1 Ungdom ska beaktas i skälig omfattning vid straffmätningen

Som ett riktmärke är straffmätningens värde för en 14-åring en femtedel (20 procent) av straffvärdet för en vuxen. Straffmaximum för brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år höjs till fängelse i 18 år.

Bestämmelsen i 29 kap. 7 § BrB har ändrats så att hänsyn tas i *skälig omfattning* (i stället för som tidigare beaktas särskilt) till ålder och brottstyp vid straffmätning och bestämmande av påföljd.

Den som döms för brott med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan dömas till samma typ av påföljder som andra lagöverträdare under 18 år. Utgångspunkten vid bedömningen av straffmätningens värde är alltså att ungdomsreduktionen görs utifrån schabloniserade avdrag. Dessa ska dock vara mindre än tidigare och det ska finnas större möjligheter att frånga de schabloniserade avdragen.

Det innebär att straffmätningens värde för en 14-åring som begått brott som omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern som ett riktmärke är en femtedel (20 procent) av straffvärdet för en vuxen lagöverträdare.²⁸

Det finns möjligheter att frånga de angivna schablonerna i syfte att åstadkomma en mer differentierad straffmätning. Framför allt vid brott som är så allvarliga att straffmaximum för brottet är fängelse i tolv år eller mer bör ett beaktande av den tilltalades ålder i skälig omfattning innebära att det kan finnas anledning att frånga schablonerna och begränsa ungdomsreduktionen ytterligare. Som exempel kan nämnas mord, grov allmänfarlig ödeläggelse, människorov och terroristbrott. Hur mycket reduktionen ska begränsas i det enskilda fallet bör vara en fråga för rättstillämpningen.²⁹

Barn och ungdomar som omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern träffas även av andra generella skärpningar inom straffsystemet. Som exempel kan nämnas straffskärpningsbestämmelsen för brott i kriminella nätverk i 29 kap.

²⁸ Se prop. 2025/26:293 s. 205.

²⁹ Se prop. 2025/26:293 s. 206.

2 a § BrB. Ett annat exempel är regleringen av den gemensamma straffskalan vid flerfaldig brottslighet 26 kap. 2 § BrB.³⁰

6.2 Påföljder

Vanligtvis kommer ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning eller fängelse blir aktuellt som påföljder för 14-åringar.

Den som döms för brott med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan dömas till samma typ av påföljder som andra lagöverträdare under 18 år. De särskilda ungdomspåföljderna är fortsatt ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning. Vad gäller böter och straffvarning så är det mot bakgrund av brottets allvar i praktiken inte aktuellt.

Förutsättningarna för att bestämma påföljden till *ungdomsvård* framgår av 32 kap. 1 § BrB.

Sluten ungdomsvård kommer inte att vara aktuellt som påföljd för den som döms för brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. I de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas ska påföljden istället bestämmas till fängelse.³¹

Ungdomsvård i kombination med ungdomstjänst eller med dagsböter kan från den 10 september 2026 inte längre dömas ut som påföljd.³²

Ungdomstjänst får dömas ut för brott som begåtts före 18 års ålder om påföljden är lämplig med hänsyn till lagöverträdarens person och övriga omständigheter.³³ Ungdomstjänst kommer i fråga främst vid straffmättningsvärden som inte överstiger sex månader.³⁴ Ungdomstjänsten kommer troligtvis mot den bakgrunden endast att bli aktuellt i undantagsfall.

Förutsättningarna för att bestämma påföljden till *ungdomsövervakning* framgår av 32 kap. 3 a § BrB. Kortfattat ska påföljden dömas ut om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Ungdomsövervakningens längd bestäms till minst sex månader och högst ett år och motsvarar i regel längden på straffmättnings-

³⁰ Se prop. 2025/26:218 "Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalar".

³¹ Se prop. 2025/26:132 och 30 kap. 5 § BrB.

³² Se prop. 2025/26:293 s. 228 ff.

³³ Se 32 kap. 2 § BrB.

³⁴ Se t.ex. "Ungdomstjänst tillräckligt ingripande påföljd?" NJA 2007 s. 636.

värdet.³⁵ Ungdomsövervakning bör kunna aktualiseras när någon döms för brott i enlighet med den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.³⁶

Läkarundersökningar enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål m.m. och rättspsykiatriska undersökningar kan bli aktuellt i mål mot 14-åringar. Även *rättspsykiatrisk vård* kan aktualiseras i undantagsfall för den som döms enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

14-åringar kan dömas till *fängelse* för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Förutsättningarna för att döma ut en frihetsberövande påföljd har inte förändrats. Kravet på synnerliga skäl för att döma någon under 18 år till fängelse är oförändrat, dvs. det blir endast aktuellt vid mycket allvarliga brott med högt straffvärde och fängelse kommer först i fråga som ett sista alternativ. Straffmaximum för lagöverträdare under 18 år är fängelse i 18 år.³⁷

³⁵ Se prop. 2019/20:118 s. 130.

³⁶ Se prop. 2025/26:293 s. 212 ff.

³⁷ Se 26 kap. 1–3 a §§ samt 29 kap. 7 § BrB.

7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Lagändringarna avseende den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder träder i kraft den 10 september 2026. Bevistalan kan väckas med stöd av de nya reglerna även om brottet begåtts innan ikraftträdandet om utredningen enligt 31 § LUL har färdigställts efter ikraftträdandet.

Regleringen i 2 kap. 10 § regeringsformen och 5 § promulgationslagen till brottsbalken innebär att nya bestämmelser, om de leder till mer ingripande resultat, inte ska tillämpas på gärningar som begåtts innan de nya reglerna har trätt i kraft.

Lagändringarna avseende den särskilda regleringen i 1 kap. 6 § BrB om sänkt straffbarhetsålder träder i kraft den 10 september 2026. Det innebär att bestämmelserna träffar brott begångna från den 10 september 2026 och framåt.

För processrättslig lagstiftning är huvudregeln att nya bestämmelser blir tillämpliga omedelbart. Det innebär att de ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. Lagändringar i LUL med anledning av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, 1 a, 31, 38 e och 38 f §§, blir tillämpliga direkt vid ikraftträdandet. Detsamma gäller skyldigheten enligt 32 § LUL att informera en misstänkt person i en utredning enligt 31 § LUL om rätten att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.³⁸

Även den sänkta gränsen för bevistalan enligt presumtionsregeln i 38 § LUL tillämpas genast efter ikraftträdande. Det innebär att bevistalan kan väckas med stöd av de nya reglerna även om brottet begåtts innan ikraftträdandet om utredningen enligt 31 § LUL har färdigställts efter ikraftträdandet.³⁹

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska gälla under fem år, fram till den 10 september 2031.

Om det finns grund för en utredning enligt 31 § LUL för brott som begåtts innan lagändringarna inleds en utredning enligt 31 § LUL. Pågående utredningar enligt 31 § LUL ska inte byta form i och med lagändringen. Utredningen bedrivs alltså även fortsättningsvis inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL och kan utmynna i att bevistalan väcks.

³⁸ Se prop. 2025/26:293 s. 246.

³⁹ Se prop. 2025/26:293 s. 246 och SOU 2025:11 s. 411.

Bilaga 1 – För vilka brott gäller sänkt straffbarhetsålder?

Nedan ges exempel på brott som 14-åringar kan dömas till ansvar för enligt den särskilda regleringen i 1 kap. 6 § andra stycket BrB.

Enligt den särskilda regleringen är 14-åringar straffbara för brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Även om den unge är straffbar enligt den särskilda regleringen kan det bli aktuellt med bevistalan som ett yrkande i andra hand eller som ett parallellt yrkande (se [avsnitt 5.1](#)) för annat brott.

Brott som 14-åringar kan dömas för

OBSERVERA: Uppräkningen är inte uttömmande.

1. Mord 3 kap. 1 § BrB
2. Dråp 3 kap. 2 § BrB
3. Synnerligen grov misshandel 3 kap. 6 § andra stycket BrB
4. Människorov 4 kap. 1 § BrB
5. Grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn 6 kap. 1 § tredje stycket och 4 § tredje stycket BrB
6. Grovt rån 8 kap. 6 § BrB
7. Grov mordbrand 13 kap. 2 § BrB
8. Grov allmänfarlig ödeläggelse 13 kap. 3 § tredje stycket BrB
9. Grovt vapenbrott 9 kap. 1 a § vapenlagen (1996:67)
10. Synnerligen grovt narkotikabrott 3 § andra stycket narkotikastrafflagen (1968:64)
11. Grovt brott enligt 29 a § lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE)

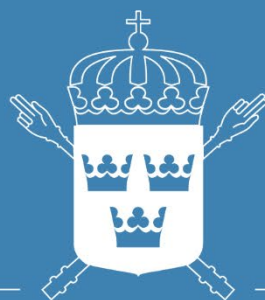
Bilaga 2 – Hantering av 14-åringar i anhållandesituationer

Frågor om **anhållande** behandlas i ungdomsriktlinjerna, [RåR 2006:3](#). Se särskilt Flödesschema frihetsberövande av ungdom, bilaga 2 samt Hjälpställ för ungefärliga straffmättningsvärden för 14-åringar, bilaga 4 och 5.

Några saker att tänka på

Utöver sedvanlig hantering så är det viktigt att tänka på följande.

1. **Kontrollera rubricering.** Enbart brott som faller inom den särskilda regleringen kan grunda ett anhållande av en 14-åring. Det krävs minimistraff om fängelse i fyra år eller försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Se [bilaga 1](#).
2. **Tvångsmedel.** Samma tvångsmedel kan användas mot 14-åring som mot 15–17-åring. Se [kapitel 4](#).
3. Finns det skäl att **inleda en parallell 31 §-utredning** avseende annat brott vid samma händelse? Om så är fallet – kontrollera **checklista** för jourssituation i [RäV 2022:19](#), Utredningar enligt 31 § LUL.
4. **Informera** och kalla vårdnadshavare och socialtjänsten enligt 5, 6 och 7 §§ LUL.
5. Vid förundersökning där en 14-åring är misstänkt: begär att domstolen förordnar en **offentlig försvarare**. Vid en utredning enligt 31 § LUL: begär att ett **juridiskt biträde** förordnas.
6. **Informera vid kontakt med utredare** att det misstänkta barnet vid delgivning och i förhör ska informeras om sin rätt att inte behöva yttra sig om misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka i utredningen av sin egen skuld, ([avsnitt 3.2.3](#)).
7. **Möjligheten till betryggande övervakning** ska utredas om det är aktuellt med anhållande av barnet.
8. Mer om hanteringen av **frihetsberövande** av unga misstänkta finns i Ungdomsriktlinjerna [RåR 2006:3](#).

ÅKLAGARMYNDIGHETEN